

222

PELLE BÉLA:

A kártérítés.

Szeged, 1949.

Diss. A 200

Diss.

A 200

222-1948/49 a.

Bírálóul föltkérem dr. Holmen László
dr. Kiss László m. t. tanár
urakat.

Szeged, 1949. évi

dékan

A K Á R T É R I T É S .

/Doktori értekezés a magyar magánjog köréből./

Előzadom „jeles” mino-
ritással.

Chenged 1949 máj. 17.

Holmen László

Előzadom,
jeles minonitással
B. 1949. V. 20

Kiss László

készítette:

Dr. Pelle Béla

Diss. A 200

Forrásmunkák:

Zsögöd Benő: Fejezetek kötelmi jogunk köréből. I./Bp.1901./

Malcomes Béla: Közhivatalnokaink vagyoni felelősségéről. /Bp.1900./

Tomcsányi Mór: A vagyoni felelősség elve a közigazgatásban./Bp.1917./

Dezső Gyula: Az objektív kártérítés tana. /Bp.1917./

Almási Antal: A kötelmi jog kézikönyve. I-II./Bp.1929./

Glossza Grosschmid Béni Fejezetek kötelmi jogunk köréből című művéhez I.
/Dezső Gyula, Meszlény Artur és Frigyes Béla. Bp.1932/

Szladits Károly: A magyar magánjog vázlata I-II./Bp.1937./

Tóth Lajos: Magyar magánjog - kötelmi jog. III./Bp.1939./

Kauser Lipót: A kártevés okozatosságáról. /Bp.1939./

Marton Géza: Kártérítés - kártérítési kötelek jogellenes magatartás-
ból. /Különlenyomat a Szladits Károly szerkesztésében
megjelent Magyar magánjog III. és IV. kötetéből. Bp.1942./

Kolosváry Bálint: Magánjog. /Bp.1944./

Magyarország Magánjogi Törvénykönyve. /Törvényjavaslat 1928./

Tartalomjegyzék.

1./ A kártérítés fogalma.....	1 oldal
2./ A kártevés okozatossága.....	5 "
3./ Nemvagyoni kár.....	8 "
4./ A kártérítés terjedelme.....	10 "
5./ A kártérítés módjai.....	18 "
6./ A magyar kártérítési jog fejlődése.....	19 "
7./ A kártérítési kötelezettség alapjai.....	23 "
8./ Magánjogi vétségek /delictumok/ esetei.....	29 "
9./ Vétlen felelősség esetei.....	35 "
10./ A kártérítési igény érvényesítése.....	39 "
11./ A kártérítés jövő jogunkban.....	41 "

1. A kártérítés fogalma.

A jogrend megkívánja, hogy az, aki vétkes magatartásával, vagy elvállalt kötelezettségének nem teljesítése esetén másnak kárt okozott, azt megtérítse. A modern jogrendszer azonban még számos emberi magatartásból és egyéb jogi tényből eredő kárt von a kártérítés kötelezettsége alá, hogy ezáltal orvoslást nyújtson annak, aki ezt a kárt elszenvedte. Jogunk a kártérítést a kötelelem tárgyát kitevő szolgáltatások egyikeként ismeri. Hogy a kártérítés fogalmát meghatározhassuk, először magából a kár fogalmából kell kiindulnunk. Kár alatt értünk minden olyan hátrányt, minden olyan sérelmet, mely valakit valamely tény, illetve esemény folytán /kár-ok/ személyében, vagyoni helyzetében, vagy erkölcsi értékeiben, azaz alanyi jogaiban ér. Ez a kár fogalmának tágabb értelmű meghatározása, mert szorosabb értelemben a

kár alatt a köznyelv szerint csupán a vagyoni kárt szoktuk érteni, mely jelenti egyrészt a tényleges kárt /damnum emergens/, másrészt az elmaradt hasznot /lucrum cessans/, amely valamely károkozó tény folytán valaki vagyonában bekövetkezett. A kár ugyanis kétféle formában érhet bennünket: vagy úgy, hogy meglévő vagyonértékünk csökken azáltal, hogy abból kiesik egy bizonyos rész, amely eddig benne volt, ez a valóságos vagy tényleges kár; vagy pedig úgy, hogy nem kerül be a vagyunkörünkbe olyan várható jövedelem, amelyre a gazdálkodás rendes menete és a dolgok rendes folyamata szerint a károkozó tény be nem következte esetén számítani lehetett volna, ez pedig az elmaradt haszon.¹ A teljes káron értjük mind a kettőt együtt, a damnum emergens-t és a lucrum cessans-t.² A kár fogalma alatt a modern jog azonban nemcsak ezt a vagyoni kárt érti, hanem az u.n. erkölcsi, esz-

-----
¹ Meszlény, Grosschmid-Glossza I.297. lap

² Zsögöd, Fejezetek I.715. lap "Különösen az elmaradt haszonról".,

Meszlény, Grosschmid-Glossza I.289. lap

mei, immateriális kárt, tehát a nemvagyoni kárt is /Mtj.1114 §./³, amelyről majd később lesz szó.

A kár ténye egymagában a jogot nem érdekli, ez csupán gazdasági szempontból bir jelentőséggel. A kárnak a jog világában akkor van jelentősége, ha valaki a kárt megtéríteni tartozik. A kár ténye egymagában kártérítési kötelezettséget soha sem von maga után, ilyenkor szabály szerint a kárt az viseli, akit a kár ért /casum sentit dominus/. Azonban, hogy a kárt másvalaki viselje, vagyis a kárt más megtéríteni tartozzék, ahhoz a kár tényén kívül fekvő külön causa /jog-alap/ fennforgása szükséges. Az ilyen causa /kár-ok/ kártérítési kötelemet hoz létre a károsult javára és egy más valaki terhére. Ez a kártérítési kötelem a kár kiegyenlítését fogja eredményezni. A kártérítés tehát, mint kötelem, mindannak a károkozó tény által előidé-

-----
³ Az Mtj. idézett szakasza a személyi, erkölcsi érdeksérelmek kiegyenlítését nem kártérítésnek, hanem elégtételnek nevezi.

zett vagyoni és nemvagyoni hátránynak kiegyenlítése, mely valakit alanyi jogában ért. A fejelett jogokban olyan causa, mely kártérítési kötelmet hoz létre, igen sok van. Ezek között két csoportot különböztethetünk meg:

a./ Az első csoporthoz tartozóknál a kötelemnek eredeti tárgya a kártérítés; ezek az elsődleges /autonóm/ kötelmek, ide tartoznak a szerződések /kárbiztosítás különböző esetei, garanciaszerződések, kötbér/ és szerződésszerű viszonyok.⁴

b./ A második csoportba tartozóknál a kötelemnek másodlagos tárgya a kártérítés; ezek a másodlagos /heteronom/ vagy szankció-kötelmek, ide tartoznak azok az esetek, midőn az adós azért köteles kártérítésre, mert a kötelem eredeti tartalmát nem teljesíti. A kártérítést keletkeztető kauzákat később fogjuk részletesen tárgyalni, itt

csak közbevetőleg említettük meg azok két fő csoportját.

2. A kártérítés okozatossága.

Kártérítési igénye csak annak lehet, aki a már említett alanyi jogában kimutathatóan és igazoltan kárt szenvedett és ez a kára oly károkozó tény /kár-ok/ következtében állott elő, melyért valaki felelősséggel és kártérítéssel tartozik. Kártérítésre csak az kötelezhető, akinek vétkes cselekménye vagy mulasztása idézte elő a bekövetkezett kárt, vagyis a felelősséghez szubjektív /alanyi/ vétkesség szükséges, azonban jogunk a kártérítési felelősségnél némely esetben kivételként a vétlen, vagyis az objektív /tárgyi/ felelősséget is elismeri. Ezen eseteket majd később fogjuk tárgyalni. A kártérítés érvényesítéséhez az okozati összefüggés /causalitas/ nélkülözhetetlen. A kártérítésben való elmarasztalásnak ez az okozati összefüggés az alapja. A kár mint

okozat, több előidéző ok folytán következhet be, de ezen okok közül a jog csak azt veszi figyelembe, amely az okozattal adekvát kapcsolatban áll,⁵ vagyis amely a döntő mozzanatot szolgáltatta a károsodás /okozat/ beálltához. A kárt előidéző ok mulasztásban is állhat és jogunk a helyes felfogást követve a mulasztást is elismeri felelősséget megalapozó ténynek /Mtj.1112.§./, hiszen a mulasztás "nem egyéb, mint olyan cselekvés jogellenes meg nem tévése, amely véghezvitele esetében a valósággal bekövetkezett káros esemény megtörténtét megakadályozta volna".⁶

A kár, vagyis a káros eredmény ugy is bekövetkezhet, hogy ezt több okfolyamat hozza létre, melyek bármelyikének közreműködése nélkül az eredmény nem állott volna be. Ilyenkor többes okozásról beszélünk.⁷ Többes okozás a felelősség szempontjából akkor forog fenn, ha

5 Szladits: A magyar magánjog vázlata II.72.lap

6 Kauser: A kártevés okozatosságáról 123. lap, Marton: Kártérítés 16., 17 lap

7 Dezső, Grosschmid-Glossza 215.lap

a több közreműködő okláncolat mindegyikéért más-más személy felelős.

Ha az egyik okot egy személy, a másik okot pedig egy természeti tűnemény szolgáltatta, akkor itt nincs többes okozás. Többes okozás esetén a személyek felelősségének foka természetesen különböző az okozásban való részvétel és vétkesség szerint. Többes okozás előfordulhat olyan formában, hogy a közreműködők a kárt egy közös ténykedéssel okozzák, de előfordulhat olyan formában is, mikor a közreműködők a kárt egymástól függetlenül, de egymással okozati kapcsolatban álló ténykedéssel okozzák. Többes okozók között maga a károsult is szerepelhet, vagy úgy, hogy aktív tevékenységével maga is hozzájárult a káros eredmény bekövetkezéséhez, vagy pedig úgy, hogy passzív magatartásával elmulasztotta a kár elhárítását.

3. Nemvagyoni kár.

Nemvagyoni kár alatt értjük azt a kárt, amit valaki nem vagyoniában, hanem személyében, személyi értékeiben, tehát immateriális vagy etikai értékeiben /szellemi, erkölcsi, egyéniségi javak/ szenved.⁸ Korábbi jogunk csak vagyoni kár esetében ismerte el a kártérítés kötelezettségét. Azonban a törvényhozás és a bírói gyakorlat a fejlődés folyamán az immateriális kár esetében is kimondta a kártérítés megadását. Így az 1914:XIV.tc.39.§-a kimondja, hogy a sajtóközleménnyel okozott vagyoni káron felül a sértett nemvagyoni kára is megtérítendő a méltányosság szerint. Kimondta továbbá a kárnak, azaz a nemvagyoni kárnak megtérítését a becsület védelméről szóló 1914:XLI.tc.28.§-a is a nem sajtó útján elkövetett rágalmazásra,

-----

⁸ Zsögöd, Fejezetek I.765. lap "Kárnak kár mindenesetre az is, ami nem vagyoni", Meszlény, Grosschmid-Glossza 324. lap

becsületsértésre, meghalt ember emlékének meggyalázására, hitelrontásra és hamis vádra. Kiterjesztette még a nemvagyoni kár megtérítését a szerzői jogról szóló 1921:LIV.tc.18.§-a a /szándékos vagy gondatlan/ bitorlásra, valamint a tisztességtelen versenyről szóló 1923:V.tc.35.§-a utánzás, hírnév vagy hitelrontás, üzleti vesztegetés, titok elárulása vagy felhasználásának szándékos eseteire. E törvények irányelvei alapján a gyakorlat általánosságban is elfogadta a nemvagyoni kár fogalmát és annak megtérítését. Így jogunk a testi fájdalom, testi épség, lelki szenvedés, becsületsértés, eltorzulás, üzleti vagy művészeti jóhírnév sérelme esetén az elszervedett kárnak kártérítéssel való kiegyenlítéséről gondoskodik. Nemvagyoni kárért kártérítés követelhető szerződésből folyó kötelezettség megsértéséért, vagy szerződésen kívüli tiltott magatartásból eredő jogsérelmek

miatt. Gyakorlatilag inkább az utóbbi szokott előfordulni. Nemvagyoni kár megtérítésének csupán dolus vagy culpa lata esetén lehet helye és megtérítését csak maga a károsult igényelheti, tehát ez csak személyes jellegű jogosultság.

4.A kártérítés terjedelme.

A kártérítés elvileg mindig teljes kártérítés /Mtj.1111.§./. A szabály tehát az, hogyha a felelősséget meg lehet állapítani, ez a felelősség a teljes kárra kiterjed. A kár megtérítése akkor teljes és akkor történik meg igazán, ha minden vonatkozásban helyre van állítva az a kár, melyet a kár-ok a károsult vagyonában végbevitt. A teljes kártérítés az, ha megtérítetik mind a valóságos kár /damnum emergens/, mind pedig az elmaradt haszon is /lucrum cessans/. Felelős tehát a kár-adós mindazért a kárért, amely a károsult vagy-

nának csökkenésében áll /damnum emergens/ és mindazért a kárért, amely abban nyilvánul, hogy egy előrelátható jövedelem a károsult vagyonát nem szaporította a bekövetkezett kár-ok folytán /lucrum cessans/. Régebbi jogunk és bírói gyakorlatunk az optk.helytelen gondolatmenetét követve a kártérítés terjedelménél a vétkesség fokából indult ki és a teljes kártérítést, vagyis a valóságos kár és az elmaradt haszon együttes összegét a károsító személyében fekvő szubjektív szempontokat figyelembevéve csak a szándékosság /dolus/ és súlyos gondatlanság /culpa lata/ eseteiben ítélte meg. A könnyű gondatlanság /culpa levis/ esetében az elmaradt hasznot azonban nem ítélte meg. Pedig amennyire helyes szerintünk a kártérítési kötelezettség végső alapjául a vétkességet állítani, éppen úgy nem helyes a kártérítés terjedelmét vétkességi fokokon mérni.⁹ Ezt felismerve

-----
⁹ Zsögöd, Fejezetek I.715-716. lap

ujabb jogunk is, az egyedül helyes objektivitást véve figyelembe a K.T. /keresk.törv./ 272.§-ának általánosításával és annak analógiájára a károsító vétkességének fokára való tekintet nélkül a kártérítési kötelezettséget kiterjeszti elvileg minden esetben a teljes kárra, tehát az elmaradt haszonra is, de mégis kisebbfokú gondatlanság esetében mentesíti az adóst az olyan rendkívüli kár megtérítése alól, melynek bekövetkezését vétkesen nem láthatta és igyekszik a kártérítés terjedelmét csökkenteni.¹⁰ Hogy mekkora legyen a kártérítés, ennek megállapítása sokszor nehézségbe ütközik. "A kártérítés elvileg annak a különbözetnek a kiegyenlítése, amely a jogosult vagyonában a károkozó cselekmény következtében előállott"¹¹, tehát a kártérítés terjedelme a szenvedett kár nagyságához igazodik. A kár nagyságát mindig abban a terjedelemben kell megállapítani, amely terjedelemben

-----
10 Szladits: i.m.II.73. lap

11 Szladits: i.m.II.77. lap

a megtérítés, illetve az ezt kimondó birói ítélet pillanatában fennáll. Ezért Marton álláspontjához csatlakozva¹² helytelennek kell tartanunk hazai gyakorlatunk felfogását, mely szerint a kár meghatározásánál a kártétel időpontja irányadó./PHT.557.számú EH./. E felfogásnak csupán szerződéses kárkötelmek esetén lehet helye, de a szankciókötelmek és balesetek terén nem, mert ezeknél előfordulhatnak későbbi kárnövelő körülmények, amelyek előreláthatók. Ezt felismerve a 65.sz.jogegységi döntés már kimondja a balesetet szenvedett fél kárának megállapításánál az automatikus fizetésemelkedések számbavételét. Ehhez hasonló eset az, mikor a sértett a balesetkor még nem volt teljesen kifejezett munkaképességű; ilyenkor azt is figyelembe kell venni, hogy a sértettnek, munkaereje teljes kifejlődése után nagyobb keresőképessége lenne, mint a kártétel időpontjában volt.¹³

-----
¹² Marton: i.m.34 lap

¹³ Lásd 556.E.H. és Pp.413.§.

Nemvagyoni kár esetében azonban az érdeksérelmet nem lehet vagyonértékben kifejezni, így pl. becsület, művészi vagy üzleti hírnév megsértése esetén. Ilyenkor a sértett elégtételt kap, melyet a bíróság szabad mérlegeléssel dönt el a felek vagyoni viszonyainak figyelembevételével. A nemvagyoni kártérítés tehát ilyen módon történik. A kártérítés terjedelmével kapcsolatban arra is rá kell mutatnunk, hogy a káradós a teljes kár megtérítésén kívül azt a hasznot is kiadni tartozik, amelyre károkozó cselekménye következtében szert tett¹⁴, még akkor is, ha a kárvallottat nem is érte volna ez a gazdagodás /pl. a szerzői jog bitorlója a tiltott sokszorosításból vagy előadásból hasznot huzott, amit a szerző nem huzott volna/¹⁵, azonban a haszonkiadás kötelezettsége, mely a károkozót terheli, tulajdonképpen nem kártérítés, hanem mint a gazdagodás kiadása, a jogalap nélküli gazdagodás fejezetébe tartozik.

-----
14 Zsögöd, Fejezetek I. 737. lap

15 Szladits: i. m. 73. lap

A kártérítés terjedelmét az is befolyásolja, ha a károsító cselekmény a károsultnak egyuttal hasznot is okoz. Ilyenkor a kárért felelős személy ezt a hasznot a kártérítés összegéből levonhatja s csak a különbözetet kell megtérítenie. Ez az u.n.kárkiegyenlítés /compensatio lucri et damni/.¹⁶

Befolyásolja továbbá a kártérítés terjedelmét ha a kárban maga a károsult is hibás. Ugyanis a károsult az őt érő károsodást nem nézheti tétlenül, hanem ha teheti meg kell akadályoznia a kár nagyságának növekedését. Ez az u.n.kárenyhítési kötelezettség. Amikor a kár a károsult mulasztása vagy gondatlansága miatt súlyosbodott /pl. a megsebesített ember nem megy orvoshoz/, tehát maga is okozója a beállott kárnak, ilyen esetben a kártérítés megosztásának van helye. Ez a "részben önokozta kár" esete.¹⁷ Ha megállapítást nyer, hogy a

-----
16 Zsögöd, Fejezetek I.700.,706.lap, Meszlény,Grosschmid-Glossza 275.1

17 Frigyes,Grosschmid-Glossza I.305.lap, Zsögöd, Fejezetek I.744.lap:
"Részben önokozta kár"

károsult vétkessége túl nagyfoku, előfordulhat az is, hogy ez a vét-
kessége a kártevő kártérítési kötelezettségét egészen megszünteti.

Meg kell még emlitenünk, hogyha a károsult a kártevőtől tel-
jes kártérítést kapott a megsérült vagy elveszett dologáért, ez a
dolog ezután már a káradósti illoti.¹⁸ Ez az u.n. káronszorzés. Azon-
ban a dolog elveszése esetén a károsult a visszaváltás jogát kiköt-
heti, ha a dolog megkerül /Mtj.1115.§./

A kártérítés terjedelmével kapcsolatban összefoglalólag le-
szögezhetjük, hogy a kártérítésnek elvileg minden kárra ki kell ter-
jednie ami a kártérítési kötelezettséget magával vonó kár-ok követ-
keztében előállott. Hogy minő mértékben forog fenn a kár, a jog ezt
az egyén szempontjából állapítja meg, a római jogi "omne quod inter-
est eius damnum factum non esse" /röviden "interesse"/ elvhez alkal-
mazkodva. Az interesse, vagyis a vagyoni érdek a kártérítésnél elő-

fordulhat mint pozitív interesse, mikor a kár a szerződéses kötelezettség nem teljesítéséből állott elő és előfordulhat mint negatív interesse, mikor is a kár valamely megkötött szerződésnek érvénytelensége vagy a szerződéstől való egyoldalú elállás miatt következett be.¹⁹

A kártérítésnél, a kár összegének megállapításánál szabályként a dolog rendes forgalmi értékét kell figyelembe venni. Indokolt esetben azonban figyelembevehető a dolog rendkívüli értéke is /pl. a vak ember vezetésre beidomított kutyája/. A dolgoknak érzelmi szempontból tulajdonított előszereteti értéke /*praetium affectionis*/ a kártérítésnél nem vehető figyelembe, csupán akkor, ha a kárt bűncselekménnyel, vagy szándékos "pajkosságból és kárörömből" okozták. E kivételt jogunk az optk.-ból vette át. Az előszereteti érték megtérítése már tulajdonképpen nem-vagyoni kártérítés.

5. A kártérítés módjai.

Jogunkban a kártérítés módjára alapvető szabály a kárnak pénzben való megtérítése. Ez tehát a kártérítés módjának normálesete /Mtj.1113.§./. Azonban a bíróság a felek bármelyikének indokolt kérelmére eltérhet ettől a szabálytól és természetben való helyreállítást vagy más módon való kiegyenlítést rendelhet /pl.iparos, aki a kárt saját maga tudja helyreállítani/, sőt a kétféle kiegyenlítést együtt is alkalmazhatja. Jogügyletben kikötött kártérítési kötelezettségnél a kártérítés módját a felek a jogügyletben szabadon határozhatják meg. Törvényes kárkötelmeknél a kártérítés módját legtöbbször maga a törvény állapítja meg. Ha a kártérítés pénzben történik, a kártérítési összeg után a káradós a kártétel napjától fogva törvényes kamatot köteles fizetni, amelyet kárkamatnak mondunk. A természetbeni helyreállításnak előfeltétele, hogy az fizikailag

lehetséges legyen és hogy megfeleljen a károsult érdekének is. Fajlagos kártérítés csak helyettesíthető dolgok elvonásából eredő kár esetében fordulhat elő, de a nem-helyettesíthető dolgoknál ki van zárva. A pénzbeli kártérítésnek szabályként hazai folyó pénznemben kell történnie.

6. A magyar kártérítési jog fejlődése.

Mielőtt rátérnénk az egyes kártérítési kötelmet létrehozó kauzák részletes tárgyalására, úgy véljük, nem lesz érdektelen, ha egy rövid pillantást vetünk kártérítési jogunk fejlődésére.

Kártérítési jogunk gyökerei az 1848.előtti időkre nyulnak vissza. Ebben az időben összefoglaló tételesjogi intézkedések még nem voltak, így akkori iróink a pandektajogi tanokból, majd az Opt-ból merítve foglalták össze a kártérítési jog szabályait és leginkább a vétkességre alapították a kártérítési kötelezettséget. A kár-

térítési jog igazi kibontakozása nálunk az 1867 utáni években történt. Kártérítési jogunkra az Opt., a hazai jog helyreállítása után is befolyással volt a polgári törvénykönyv Tervezetének és Javaslatainak elkészültéig, azonban bíróságaink követésétől egyre inkább eltértek és önállóságra törekedtek. Bíróságaink is a vétkességi elvhez alkalmazkodtak az Opt-ben foglalt korlátozásokkal, de később a véttlen felelősség a kártérítésben egyre inkább kibontakozott a joggyakorlatban. A véttlen /objektív/ felelősség különösen a közlekedési és ipari üzemek körében előforduló baleseteknél honosodott meg. Így megalkotta törvényhozásunk az 1874:XVIII.törvénycikket a vaspályák által okozott halál vagy testi sértés iránti felelősségről, mely elrendeli a vasut felelősségét az említett esetekben beállott károkért, kivéve, ha a halált vagy testisértést elháríthatatlan esemény /vis maior/, vagy harmadik személynek elháríthatatlan cselekménye, vagy

a meghaltnak, illetve a sérültnek saját hibája okozta. Ezt a szabályt a gyakorlat kiterjesztette más közlekedési eszközökre is: a gőzhajók-
ra, villanyvontatásu közuti vasutakra és később az automobilokra is. A vétlen felelősség kereteit bővítette továbbá az ipari munkások bal-
eseti védelméről szóló 1893:XXVIII.törvénycikk, mely kötelezte a vál-
lalat tulajdonosát védőberendezések létesítésére, melyek elmulasztá-
sa esetén /ipari kulpa/ az iparos és gyáros kártérítéssel tartozik,
kivéve ha a baleset a sérült önhibájából, vis maior, vagy harmadik
személy elháríthatatlan cselekménye folytán állott elő. A gyakorlat
ezt a felelősséget kiterjesztette az üzemben alkalmazottakon kívül
azon személyekre is, akik az üzemben szenvedtek balesetet. Meg kell
jegyeznünk, hogy a gyakorlat ezidőtájt a vétlen felelősséget szigo-
ru felelősségnek, vagy vélelmezett vétkességnek fogta fel. A kárté-
ritésnek felelősségi tanát továbbfejlesztette az 1900-ban közzétett

polgári törvénykönyv Tervezete, mely a vétlen felelősségi eseteknek egész sorát gyűjtötte össze a "törvényből folyó kötelmek" cím alatt. Így az elmélet és gyakorlat a Tervezet határozott és bátor lépésével ezen eseteket a tárgyi felelősség értelmében kezelte és feladta a vélelmezett vétkesség tanát az említett vasuti és ipari felelősség körében is és ezen esetek alapjául egységesen a Tervezet Indoklásában említett veszélyesség gondolatát fogadta el. Így tehát a joggyakorlat kialakította a veszélyes üzemek fogalmát s a tárgyi felelősség szellemében kimondta, hogy az, aki oly üzemet tart fenn, melynek üzése különös veszéllyel jár, a bekövetkezett balesetért akkor is felel, ha őt vétkesség nem terheli, hacsak a balesetet nem a sérült önhibája, vis maior, vagy harmadik személy elhárithatatlan cselekménye idézte elő. Továbbfejlesztette jogunkban a kártérítés tanát az 1913-ban megjelent Javaslatnak azon rendelkezése, hogy a vétkességi

alap elhagyásával a bíró megállapíthatja a károkozó felelősségét bármely esetben, "amennyiben ezt, tekintettel a körülményekre, különösen az érdekelt felek vagyoni viszonyaira, a méltányosság megkívánja"
/Javaslat 1486.§./. Ezzel jogunkban a vétkességi elv mellett az objektív felelősségi elv is általános érvényre jutott a kártérítésnél.
A Javaslát előbb említett rendelkezését az 1928.évi Javaslát 1737.
§-ában változatlanul fenntartotta, így hazai jogunk a vétkességi elv mellett a vétlenségi /objektív/ és méltányossági elv bekapcsolásával elérte a kártérítési felelősségi rendszerek legkifejlettebb formáját.

7. A kártérítési kötelezettség alapjai /kauzái/.

Az alábbiakban részletesen szeretnénk vizsgálni a kártérítés keletkezési alapjait, ennél fogva szükségesnek tartjuk, hogy azokat rendszerezzük és kategorizáljuk.

A kártérítési jogalapok kategorizálása kérdésében minden jogi írónk igyekszik valami újat, valami eredetit produkálni és alig akad író, aki elfogadná a másik felosztási alapját. Mielőtt kifejtenénk saját álláspontunkat a kategorizálásra nézve, vizsgáljuk meg egy-két hazai jogi író rendszerezését. Így Grosschmid a kártérítési kötelmek öt jogalapját sorolja fel: a./delictum vagy quasi delictum, b./kötelemszegés vagy quasi kötelemszegés, c./károkozó, bár jogilag megengedett magatartás, d./kártérítésre irányuló ügylet, e./a kisajátítás analógiái.²⁰ Grosschmid azonban megjegyzi, hogy a kártérítési kauzák /"kirovó jogtételek"/ oly sokfélék, hogy élesen elhatárolt csoportokba be nem szoríthatók.

Almási így csoportosítja a kártérítési alapokat: 1./tilos cselekmény, 2./szerződésszegés, 3./ügylet, 4./közömbös cselekmény, végül

-----

5./esemény.

Kolosváry csoportosítása a következő: 1./a törvény és pedig ennek keretén belül a./a jogellenes magatartás, b./más oly tények, melyek bizonyos személyek terhére kártérítési kötelezettséggel járnak, c./ relative jogellenes magatartás, 2./kártérítésre irányuló jogügylet.²¹

Szladits szerint: A./elsődleges kártérítési kötelmek, ezeken belül a./magánjogi tiltott cselekmények, b./különböző törvényes kártérítési alapok /quasi delictum, felelősség másnak vétkességéért, vétkes károkozás, kisajátítás és ehhez hasonló eljárások/, c./jogügylet /garanciaszerződés/, B./másodlagos kártérítési kötelmek /u.n.felváltó szolgáltatás. Szladits csoportosít még az adós vétkessége szerint: a./szerződésen kívüli kártérítési kötelmek /vétkesség szükséges/, b./szerződésileg elvállalt kötelezettség nem teljesítéséből származó

-----
21 Kolosváry: Magánjog 192.lap.

kötelmek /vétkesség vélelmezendő/ és c./vétlen magatartáson alapuló kötelmek között.²²

A magunk részéről így csoportosítanánk a kártérítés keletkezési alapjait: A./elsődleges kártérítési kötelmek: a./delictum /magánjogi vétség/ vagy quasi delictum /magánjogi vétségszerű cselekmény/ b./ vétlen felelősség /tárgyi és méltányossági felelősség/, c./speciális kártérítési jogügylet /u.n.garanciaszerződés, biztosítási szerződés/, d./különböző kártérítési alapok /kisajátítás és hasonló eljárások/; B./másodlagos kártérítési kötelmek: a./kötelemszegések. Az elsődleges kártérítési kötelmeknél a kötelelem tartalma eredetileg kártérítés, míg a másodlagos kártérítési kötelmeknél a kártérítés csupán másodlagos tartalma a kötelelemnek. Ez utóbbiaknál a kötelelem tartalma eredetileg valamely más tárgyra irányul, de azért változik

át kártérítéssé, mert az adós a kötelmet megszegte. Ide tartoznak tehát a kötelemszegés különböző esetei. Felosztásunk Szladitsét közelíti meg leginkább, de azzal nem teljesen egyező, hiszen amint a csoportosításból kitűnik, ő A.b./ alatt egy kategóriába vonja "különböző törvényes kártérítési alapok" cím alatt a quasi delictum-ot, felelősség másnak vétkességéért, a vétlen károkozás és a kisajátítás eseteit, azonban könyvéből később láthatjuk, hogy "felelősség másnak vétkességéért" eseteket a "tiltott cselekmények" c. fejezetben tárgyalja.²³ Szerintünk ha csoportosítunk, feltétlenül el kell választanunk a delictumokat és quasi delictumokat a vétlen felelősség eseteitől.

Ugy látszik, hogy mi is beleestünk a kártérítés keletkezési alapjainak kategorizálási utvesztőjébe, pedig ahogy Dezső Gyula mondja "az egész rendszerbeli felállitás par excellence elméleti kérdés,

-----

a gyakorlati jogéletben kevesebb fontossággal bír és az ítélő bíró a kártérítési perben sok mindent fog mérlegelés és elbírálás tárgyává tenni, de csak utolsó sorban ezt az elméleti kérdést".²⁴ Azonban Dezső Gyula sem mulasztja el a csoportosítást és így megállapítja, hogy a kártérítési kötelezettségnek elvileg mindössze három jogalapja foglalható rendszerbe és pedig: I.vétkes okozás /szabály/, II.vétlen okozás /kivétel/, III.kártérítésre irányuló speciális jogügylet /függelék/. Szerinte - amint ezt helyesen megállapítja - az összes többi jogak is ezek valamelyikébe beilleszthetők, így a további csoportosítás szükségtelen. Ezen elgondolás jegyében kijelenti, hogy pl. a kötelemszegés összes esetei simán és zökkenés nélkül beleolvadnak a fenti I.vagy II.főcsoportokba.²⁵

A csoportosítások elméleti ismertetése után vizsgáljuk mostmár

-----

24 Dezső, Grosschmid-Glossza I.194.lap

25 Dezső, Grosschmid-Glossza I.193.lap

egyenként a kártérítés főbb keletkezési alapjait a saját rendszerezésünkhöz alkalmazkodva.

8. Magánjogi vétségek /delictumok/ esetei.

E kategóriába tartozó eseteket szokták nevezni magánjogi tiltott cselekményeknek²⁶ és jogellenes cselekményeknek is.²⁷

Aki mást jogellenesen és vétkesen megkárosít magánjogi vétséget követ el és az okozott kárt megtéríteni tartozik /Mtj.1709.§./. Magánjogi vétség keletkezik elsősorban minden abszolút alanyi jog vétkes megsértése esetén. Nem válik azonban a cselekmény magánjogi vétségé, ha oly ok forog fenn, amely a cselekmény jogellenességét kizárja. Így kizárja a cselekmény jogellenességét a sértett beleegyezése /volenti non fit iniuria/, a jogos védelem, jogos önsegély és a végszükség. Nézzük mostmár az egyes magánjogi delictumokat, amelyek-

-----
²⁶ Ezt az elnevezést használja az Mtj.1709.§-a is, így nevezi Szladits is: i.m.II.69.,286.lap
²⁷ Kolosváry i.m.192.lap

ből kártérítési kötelelem keletkezik. Ide tartoznak:

a./Emberölés elkövetése esetén a tettesnek a gyógykezelési és temetkezési költségek megtérítésén kívül kártérítést kell fizetnie mindazon hozzátartozók részére, akiknek eltartásáról, neveléséről a sértett gondoskodni tartozott. A kártérítés tőke vagy járadék alakjában állapítandó meg.

b./Testi sértés esetén - mely lehet akár szándékos, akár gondatlan - a tettes a sértettnek kívánságára kártérítéssel tartozik. Ez esetben a kártérítés kiterjed az ápolás és gyógyítás költségén kívül a munkamulasztás folytán beállott vesztett haszonra is, sőt a vagyonkáron felül a sértett a sértéssel esetleg beállott örökös eltorzulására tekintettel fájdalomdíjat is követelhet.

c./Személyes szabadság megsértése esetén a sértett a letartóztatásban eltöltött időre kártalanítást követelhet.

d./Becsületsértés, rágalmazás, hamis vád, hamis tanuzás esetén erkölcsi elégtétel vagy sérelemdíj jár a sértettnek /1914:XLI.tc./.

e./Névjog, képmáshoz való jog, szerzői jog, szabadalmi jog /bitorlás/ megsértése szintén kártérítésre kötelez.

f./Levéltitok, távirat-titok, lakásjog megsértéséből, csábítás esetén a házasságon kívüli nemzésből eredő kártérítési kötelmek. Ez utóbbira megjegyezzük, hogy a házasságon kívüli nemi érintkezés egy-magában kártérítési igényt nem ad, csak akkor, ha csábítással, házassági ígérettel, hivatalos vagy gazdai hatalommal való visszaéléssel kapcsolatos.

g./Vagyon elleni jogellenes cselekményekből származó kötelmek. Ide tartozik a vagyonrongálás, lopás, sikkasztás, rablás.

h./A tisztességtelen versenyről szóló 1923:V.tc.1.§-a szerint az üzleti tisztességbe vagy általában a jóerkölcsökbe ütköző módon folytatott verseny abbahagyását és a belőle eredő kár megtérítését

követelheti a sértett.

i./Közhivatali ténykedésből folyó kártérítés. A közalkalmazotti kötelességeinek megszegése folytán magánjogi vétség címén is felelőssé vállalhatik.²⁸ A törvényhatósági és községi hivatalnok teljes kártérítéssel tartozik minden olyan kárért, melyet hivatalos eljárásában cselekvés vagy mulasztás által szándékos vagy súlyos gondatlanságból jogtalanul bárkinek okozott.²⁹

A magánjogi vétségnek mint kártérítést keletkeztető alapnak eddig felsorolt eseteiben a felelősség mindig közvetlen, vagyis saját magatartásért való felelősség volt, azonban jogunk ismeri a magánjogi vétségek sorában a közvetett /"mögöttes"/ felelősség eseteit is a kártérítésnél, mikor is valaki felelősséggel és kártérítéssel tartozik másnak cselekményéért. Így:

-----
28 Erről részletesen Tomcsányi Móric: A vagyoni felelősség elve a közigazgatásban. Bp.1905.

29 Malcomes Béla: Közhivatalnokaink vagyoni felelősségéről. Bp.1900.6.1.

j./A felügyelet és köteles gondosság vétkes elmulasztása esetén felel a szülő, a gyám, a gondnok, a hatalma alatt álló gyermek, vagy gondnokolt károkozó cselekményéért /culpa in custodiendo/.

k./Ugyanezen címen felel a hivatalfőnök, munkaadó vagy gazda azokért a károkért, melyeket az őket terhelő felügyelet elmulasztása esetén a megbízásukban eljáró hivatali alkalmazott vagy munkás okozott.

l./Kártérítéssel tartozik az is, aki a reábizott ügyet helyettesel látta el és a helyettes az ügyet rosszul intézvén, másnak ezzel kárt okozott.

m./Ugyancsak kártérítéssel tartozik a köteles gondosság elmulasztása miatt az orvos is a műhiba, szakszerűtlen kezelés folytán beállott károkért, de csak akkor, ha oly mulasztást követett el, mely általános orvosi ismeretek mellett elkerülhető lett volna.

Ezek voltak azok az esetek, amelyeket fel kívántunk hozni a

magánjogi delictumok, mint kártérítést keletkeztető alapok sorából.

A magánjogi delictumok mellett röviden szólunk a quasi delictumokról is. Ezeket magánjogi vétségszerű cselekményeknek mondjuk, melyekhez a törvény olyan következményeket fűz, mintha vétség forogna fenn. A quasi delictum a vétkességnek valami lecsökkentett foka /ize, árnyéka, lehellete/.³⁰ A quasi delictumok - mint kártérítést keletkeztető alapok sorába tartozik pl.:

a./Veszélyes felfüggesztés, felállítás, kiöntés, vagy kidobás következtében beállott károkért való kártérítési kötelezettség.

b./Kártérítéssel tartozik a fogadás az 1924:XIII.tc.szerint korlátozott terjedelemben azokért a károkért, melyet a vendég a fogadóba hozott dolgának elveszése, elpusztulása, vagy megrongálódása által szenvedett. Ugyancsak kártérítéssel tartoznak a fürdők, vendéglők, ruhatárak tulajdonosai, illetve azok kezelői azon tárgyak

-----
³⁰ Dezső, Grosschmid-Glossza 217.lap

elveszése esetén, melyeket a vendégek magukkal hoztak.

9. Vétlen felelősség esetei.

A magánjogi vétségek sorában láthattuk, hogy azoknál a vétkeség mindig fenn áll, vagy közvetlenül, vagy közvetve, vagyis a kártérítési kötelezettség a vétkességre van alapítva. Az tehát, aki más jogvédte érdekében vétlenül károsít meg, nem követ el tiltott cselekményt és jogunkban szabályként kártérítésre nem kötelezhető. Azonban egyes esetekben kivételként jogunk ismeri a vétlen felelősségre alapított kártérítési kötelezettséget is.

A vétlen felelősségre alapított kártérítési kötelezettség eseteit két csoportra oszthatjuk, ugymint: a./a tárgyi felelősség esetei és b./a méltányossági felelősség esetei.

a./A tárgyi felelősség /kockázatviselés/ eseteiben jogunk kár-

térítésre kötelezi azt, akinek hasznát hajtó gazdasági körében, annak veszélyeztető volta következtében állott elő a károsító esemény, anélkül, hogy ő az idegen alanyi jog sértésében vétkes lenne. Ide tartozó esetek:

aa/A vaspályák által okozott halál vagy testi sértés miatti felelősség, melyről az 1874:XVIII.tc.intézkedik. A vaspályák által okozott halál vagy testi sértés következtében beállott károkért a vasutvállalat kártérítéssel tartozik, kivéve, ha a halált vagy testi sértést elháríthatatlan esemény /vis maior/, harmadik személynek elháríthatatlan cselekménye, vagy a meghaltnak vagy sérültnek önhibája okozta. Amint az előzőekben már említettük, a gyakorlat a vasut tárgyi felelősségét kiterjesztette a veszélyes járművekre, így a gőzhajókra, villamos-vasutakra, siklókra, automobilocra és légi járművekre.

bb./Az 1893:XXVIII.tc.folytán az iparos és gyáros, ha mulasztása /ipari culpa/ folytán baleset keletkezik, kártérítéssel tartozik. A mulasztás alatt azt kell érteni, ha mellőzte a balesetek elhárítása végett előírt védőkészülékek felszerelését, ha elmulasztotta a kellő felügyeletet, vagy ha a munkást oly munkára alkalmazta, amelyre annak nem volt képesítése. A birói gyakorlat azután minden esetben megállapította a munkaadó felelősségét és kártérítési kötelezettségét, kivéve ha a baleset a sérült saját hibájából, vis maior, vagy harmadik személy elhárithatatlan cselekménye folytán következett be. A gyakorlat kiterjesztette ezt a felelősséget azon személyek javára is, akik az üzemben nem mint alkalmazottak szenvedtek balesetet.

cc./A gyakorlat által kialakított veszélyes üzemek tárgyi felelőssége a beállott balesetekért.

Meg kell említenünk, hogy a veszélyes üzemmel járó felelősség

alkalmazási körét nagyban megszükiti az 1927:XXI.tc., mely a betegsé-
gi és baleseti kötelező biztosításról intézkedik. Eszerint ha az ü-
zemtulajdonos az alkalmazottait biztosította, ilyen esetben az Orszá-
gos Társadalombiztosító Intézet fizet baleseti kártalanítást.

A tárgyi felelősség további esetei:

dd./Az állattartó felelősséggel tartozik általában azért a
kárért, amelyet az állat másnak okoz. A tárgyi felelősség a hasznos
háziállatok által okozott károkra nem terjed ki, kivéve, ha az ál-
lattartót gondatlanság terheli.

dd./Tárgyi felelősség folytán kártérítési kötelezettség ter-
heli az épülettulajdonost is, ha a kár a ház vagy a ház előtti járda
közveszélyes volta miatt következett be /pl.omlatag menyezet vagy lép-
cső bedől, épületen elhelyezett tárgy leesik, vagy a járda sikos/.

b./A méltányossági felelősség esetei azok, amelyekben a kár-

térítést a méltányosság követeli meg. A méltányosságot pedig akkor kell figyelembe venni, ha valaki a kárt vétlenül okozta, de mégis vagyoni viszonyainál fogva könnyebben viseli a kár megtérítését. Ide tartoznak azok az esetek, amikor a kárt vétőképtelen személy, így pl. elmebeteg okozta, akinél nem lehet magánjogi vétséget megállapítani, de emellett nagy vagyona vagy jövedelme van, viszont a károsult teljesen vagyontalan és igen súlyosan érintené a károsodás. Így a birói gyakorlat a méltányossági felelősséget a vétlen károkozás más eseteire is alkalmazza, ha a körülményekre tekintettel a méltányosság megkívánja. Előfordulhat a kár összegének megosztása is, ez a méltányos kárelosztás elve.

10. A kártérítési igény érvényesítése.

A kártérítési igény érvényesítése történhet akár a büntetőbíróság, akár a polgári bíróság előtt. A büntetőbíróság azonban a kár-

térítési igény tárgyában csak akkor határoz, ha a magánjogilag felelős személyt bűnösnek is kimondta, ebben az esetben is csak akkor, ha a magánjogi igényre nézve polgári per nincs folyamatban. A kártérítési perben a felperesség megillet mindenkit, aki kárt szenvedett. Az alperesség rendszerint a kár vagy sérelem okozóját, vagy pedig a kár okozójának cselekményéért felelős személyt terheli. Ha a kárért többen felelősek, mindegyik személy az egészért felel. A felperes bizonyítani tartozik a kárt, az okozást, az alperes felelősségét, a vétkességet vagy a vétlen felelősséget maga után vonó körülményt, viszont az alperest terheli az őt mentesítő, vagyis felelősségét kizáró körülmények felhozása és bizonyítása. Felelősséget kizáró okok pl. az okozatosságot megszakító tények fennforgása, vagy a magánjogi vétségeknél - amint erre az előzőekben már rámutattunk -, a jogellenességet kizáró körülmények. A kártérítési igény a kár be-

álltának pillanatától kezdődően áll be. A kártérítési igény rendszereint átszáll a felperes és alperes örököseire is, kivételt képez a nem-vagyoni kárért járó elégtétel követelése, mely már személyes természetű. A kártérítési igény megszűnhet lemondással /az előbb említett kivétel esetében halállal is/, vagy keresetelévülés folytán. A keresetelévülés ideje általában 32 év, de sok esetben, /pl. a vasut és általában a veszélyes üzemek felelőssége/ 3 évben van megállapítva, ugyancsak 3 éves a közjegyző elleni kártérítési kereset elévülési ideje is.

11. A kártérítés jövő jogunkban.

Értekezésünk során igyekeztünk összefoglalni a kártérítés tanát, meghatároztuk annak fogalmát, rámutattunk a kártevés okozatosságának szükségességére, vizsgáltuk magának a kárnak fajait, a kártérítés terjedelmét, módozatait, történeti áttekintést adtunk kártérítési

jogunk alakulásáról és végül tárgyaltuk a kártérítés követelési alapjainak főbb eseteit és a kártérítési igény érvényesítését. Befejezésül még csak arra szeretnénk röviden rámutatni, hogy miként kell a jövőben módosulnia kártérítési jogunknak. A második világháború után bekövetkezett társadalmi és gazdasági átalakulás magával vonta természetesen egész jogrendszerünk átalakulásának szükségességét is. A ma még cseppfolyós állapotában lévő jogunknak a szocialista gazdasági rend követelményei szerint kell megszilárdulnia. A kártérítési jogban is lesznek módosításra váró fejezetek, szűkíteni kell a véltlen felelősségi eseteket, így pl. az államosításokkal kapcsolatban az állam tárgyi felelősségét, azonban magának a kártérítésnek intézménye, különösen a magánjogi vétségek esetében nézetünk szerint továbbra is feltétlenül fenntartandó. Kártérítési jogunkat a jövőben a szociális szempontoknak fokozott mértékben kell áthatnia és bíró-

ságainknak a kártérítési perekben a szociális eszme szolgálatában kell állniok.

---000---